

ROLAND BARTHES'IN GÖSTERGEBİLİMSEL ÇÖZÜMLEMESİ İLE NAZİ PROPAGANDASINDA ENGELLİLER

Caner Çakı*

Özet

Nazizm ideolojisi, engelli Alman vatandaşlarını üstün ırk inşasında büyük bir tehdit olarak görmekteydi. Bu açıdan Naziler, "ırkın saf tutulması" politikaları gereği engellileri Alman toplumundan soyutlamış ve ötenazi programları ile onları yok etme yoluna gitmiştir. Bu süreçte Naziler, engellilere yönelik uygulanan ötenazi programlarında halkın desteğini almak için yoğun bir çaba içerisine girişmişlerdi. Nazi propagandasında, engelliler Alman ekonomisi için büyük bir külfet olarak gösterilmekte, engellilerin Alman ırkının saflığını bozduğu telkin edilmekteydi. Nitekim bu süreçte Naziler, okullardaki ders kitaplarından, sokaktaki afişlere kadar engellilere yönelik ötenazinin yolunu açan sayısız propaganda faaliyeti yürütmüştür.

Bu çalışmada, Nazi Almanyası döneminde (1933-1945) basılan, engelli Alman vatandaşlarına yönelik olumsuz algı inşasında kullanılan propaganda görselleri içerisinden, amaçlı örneklem metodu kullanılarak belirlenen beş (Akıl Hastanesi, Alman İşçi, Engellilerin Çoğalması, Engellilerin Masrafı, Alman Aile ve Engelli) görsel analiz edilmiştir. Çalışma kapsamında incelenen görseller, Fransız Dilbilimci Roland Barthes'ın düzanlam (dénotation) ve yananlam (connotation) kavramları ışığında göstergebilimsel analiz yöntemine tabi tutulmuştur. Elde edilen bulgular ışığında görsellerde engelli Alman vatandaşlarının; Alman ekonomisinin kalkınmasına mani olduğu, Alman nüfusu içerisinde zamanla çoğunluğu oluşturacakları şeklinde mitleri inşa etmeye çalıştığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Afiş, Göstergebilim, Mit, Nazizm, Propaganda

---

*İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Görevlisi

THE DISABILITIES IN THE NAZISM PROPAGANDA IN ROLAND BARTHES' SEMIOTIC ANALYSIS

Abstract

The Nazism ideology perceived the disabled German people as a great threat to the superior race construction. In this respect, the Nazis started to isolate them from the German society to exterminate them with the euthanasia programs. In this process, the Nazis made an intense effort to obtain public support for the euthanasia programs. In the Nazi propaganda, the disabled German people were shown as a great burden for the German economy and that they destroyed the purity of the German race. As a matter of fact, the Nazis carried out countless propaganda activities from the text books in the schools to the posters in the street to realise the euthanasia against the disabled German people.

In this study, five (Mental Hospital, German Worker, Disability, Disability Cost, German Family and Disability) visual analysis which were launched during the Nazi Germany period (1933-1945) were conducted, using the objective sampling method in the euthanasia-supporting propaganda images of the disabled German people. In the scope of the study, the visuals were examined in the method of semiotic analysis in the light of the notions of French Language Scientist Roland Barthes' dénotation and connotation. In the light of the findings, it was seen that the myth that the disabled German people would impede the development of German economy and they would have the majority of the German population in the course of time, were constructed at supporting euthanasia in the German public opinion.

Keywords: Myth, Nazism, Poster, Propaganda, Semiotic

GİRİŞ

Alman Cumhurbaşkanı Paul von Hindenburg'un ölümünden sonra Başbakan Adolf Hitler kendini 1934 yılında Führer (lider: hem cumhurbaşkanı hem de başbakan) ilan etti. Aynı yıl Nazizm, Almanya'nın

resmi ideolojisi olarak kabul edildi. Nazizm'e göre Alman ırkı ari (saf) bir ırktı ve üstün özelliklere sahipti. Bu yüzden Naziler Alman ırkının saflığını korumak için 1935 yılında ari ırk olarak kabul edilen Alman vatandaşlarının kimler ile evlenebileceğine yönelik kararlar içeren Nürnberg Yasaları'nı kabul etti. Böylece Nazilerin, Alman ırkını kirlettiğini düşündükleri Yahudiler, Çingenerler gibi gruplar Alman toplumundan izole edilmeye başlandı.

Nazilerin Alman "ırkının hijyeni" politikasının bir diğer hedefi ise engelli Alman vatandaşlarıydı. Özellikle zihinsel engelliler Alman ırkının saflığı için büyük bir tehdit olarak algılanmaktaydı. Bunun için Naziler, T4 Operasyonu (Aktion T4) adı verilen ötenazi programları ile ülke genelinde, engellileri Alman toplumundan soyutlamaya, ardından da ötenazi uygulamaları ile yok etmeye başladılar. Ötenazi programlarına başta Katolik Kilisesi olmak üzere Alman toplumundan büyük tepkiler geldi. Naziler, bu süreçte propaganda silahlarını devreye sokarak engellilerin Alman toplumu için tehdit oluşturduğuna ilişkin iddialarını yayarak kitleleri ikna etme başladı. Böylece gelen tepkiler azalacak ve ötenazi programları daha hızlı uygulanabilecekti.

Alanda yapılan kapsamlı literatür taramasında, Naziler döneminde engelli Alman vatandaşlarına yönelik yapılan propaganda ile ilgili kapsamlı herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Buna karşın, Nazizm, Nazi Almanyası ve Adolf Hitler üzerine son yıllarda alanda önemli çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Çakı vd. (2017), "Türk Sinemasında Nazizm İdeolojisi: 'Kırımlı' Filmi ve Göstergebilimsel Analizi" adlı çalışmada Türk sinemasında Nazizm ideolojisinin nasıl ve ne şekilde sunulduğunu göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılarak incelemiştir. Elde edilen bulgular ışığında Nazizm ideolojisinin sinemada yalnızca olumsuz yönleri ile sunulduğu tespit edilmiştir. Karaburun Doğan vd. (2017), "1999 Türkiye'deki Genel ve Yerel Seçimleri'nde Siyasal Partilerin Seçim Müzikleri ve Propaganda Afişleri Üzerine İnceleme" adlı çalışmada Türk siyasi partilerinin propaganda posterlerini

göstergebilimsel analiz yöntemi ile ele almıştır. Elde edilen bulgularda afişlerde genel olarak siyasi parti liderleri üzerinden propaganda faaliyeti yürütüldüğü görülmüştür. Erol vd. (2017), "Hitler Dönemi Eğitim Yapısındaki Otokrasinin Eleştirisi: Die Welle Filmi Üzerine Göstergebilimsel İnceleme" adlı çalışmada Die Welle filmi özelinde Hitler Dönemi eğitim yapısını göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılarak incelemiştir. Çalışma sonucunda, Hitler dönemi eğitim yapısının filmde ağır eleştiriye maruz bırakıldığı ortaya çıkarılmıştır. Tanyeri Mazıcı ve Çakı "Adolf Hitler'in Korku Çekiciliği Bağlamında Kamu Spotu Reklamlarında Kullanımı" adlı çalışmada Adolf Hitler'in kamu spotu reklamlarında korku çekiciliği bağlamında ne şekilde kullanıldığını incelemiştir. Elde edilen bulgularda; Hitler'in, soykırımcı ve ölüm metaforları içerisinde, korku unsuru oluşturmada kullanıldığı bulunmuştur.

Bu çalışmada, Nazi Almanyası döneminde (1933-1945) basılan, engelli Alman vatandaşlarına yönelik propaganda görselleri içerisinden, amaçlı örneklem metodu kullanılarak belirlenen beş (Akıl Hastanesi, Alman İşçi, Engellilerin Çoğalması, Engellilerin Masrafı, Alman Aile ve Engelli) görsel analiz edilmiştir. Çalışma kapsamında incelenen görseller, Fransız Dilbilimci Roland Barthes'indüzanlam (dénotation) ve yananlam (connotation) kavramları ışığında göstergebilimsel analiz yöntemine tabi tutulmuştur. Çalışmanın özgün olması, propaganda alanına katkı sağlaması bakımından önem taşımaktadır.

1. Nazizm İdeolojisi ve Engelliler

Nazizm ideolojisinin temelleri, Darwinizm'e dayanmaktadır (Yavuzoğlu, 2003:89). Nazizm, Alman milliyetçiliğinin ön plana çıktığı ve Yahudi düşmanlığının yoğun olarak görüldüğü bir siyasi hareketi meydana getirmekteydi (Crowe, 2014:27). Nazizm ideolojisi, Kuzey Avrupa halklarını ari ırk olarak adlandırırken, başta Asya toplulukları olmak üzere diğer toplulukları aşağı insan olarak görmekteydi (Gürsan, 2012:148). Naziler, alt toplum olarak gördükleri bireyler üzerinde

insanlık dışı deneyler yapmayı bile suç görmemekteydi (Dalerue, 2013:308-309). Nazizm'de üstün olan Alman ari ırkıydı. Bu yüzden, Nazilerin en büyük görevi Alman ırkının ariliğini korumaktı.

Nazizm ideolojisinin siyasi arenaya çıkması, Adolf Hitler'in Alman İşçi Partisi'ne (DAP) girmesi ile oldu (Canşen, 1997:27). Nazizm zamanla partinin egemen görüşü haline gelirken, partinin ismi Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi (NSDAP) olarak değiştirildi. NSDAP, Almanya'da 1933 yılının başında iktidara gelince, Nazizm Almanya'nın resmi ideolojisi halini aldı. Nazizm, Almanya'nın kayıtsız şartsız teslim olduğu 1945'in Mayıs ayına kadar da Almanya'nın resmi ideolojisi olarak kaldı.

Nazizm'de önemli olan devletti. Bireyler devlet için vardı ve bireyin tek başına Nazizm'de bir değeri yoktu (Macit, 2007:75). Nazizm'e göre Alman Reich'ı ırkçı bir devlet olma özelliği taşımalıydı (Çebi, 2016:135). Nazizm'de devlet yalnızca Alman ırkından olanlara hizmet etmeliydi. Diğer yandan, Naziler başta Yahudiler olmak üzere pek çok etnik grubu Almanya için tehlikeli olarak addediyordu (Hitler, 2005:31). Bu yüzden Naziler pek çok farklı etnik gruba karşı düşmanca bir tutum izledi.

Nazizm, Alman ırkının saflığının önünde bazı engeller görmekteydi ve bu engelleri ne pahasına olursa olsun yok etmeyi planlıyordu (Polat, 2009:23). Nitekim, Nazizm'e göre Alman ari ırkının, saflığını bozacak ve onun gelişimini önleyecek her türlü tehdit anında yok edilmeliydi. Naziler, Darwinizm temelli "ÖjeniTeorisi"ne inanmaktaydı. Bu teoriye göre; sakat ve hastalıklı bireyler toplumdan izole edilip, sağlıklı bireyler çoğaltılarak, ırkın ıslahı sağlanmış oluyordu (Altaylı, 2006:205). Öjeni çok eski bir geçmişe sahip olmakla birlikte 19. yüzyılın sonlarında önem kazanmaya başladı. Bu yüzden Nazizm, ırkın ıslahı için sakat, sağlıksız ve zihinsel engelli çocukların doğdukları anda öldürülmesi düşüncesini savunmuştur (Yavuzoğlu, 2003:93). Nazizm'e göre fiziksel ve zihinsel engelliler yaşamaya değer görülmemekteydi

(Michalczyk, 1994:64-65). Naziler, sağlıklı bireylerin çoğalmasının, sağlıklı bireylerin çoğalmasının önüne geçeceğine inanmaktaydı (Kershaw, 2007:490). Naziler sağlık hizmetlerinin hiçbir zaman sağlığına kavuşamayacak olan engellilerden ziyade sağlıklı Alman vatandaşlarına sunulmasını gerektiğine inanmaktaydı (Gallagher, 2001:97). Bu açıdan, Nazilerin iktidara geldikten sonraki ilk politikalarından birisi zihinsel ve fiziksel engellilerin kısırlaştırılması oldu (Caplan, 2017:123). İlerleyen süreçte Naziler, Almanya'daki tüm sağlık hizmetlerinin idareciliği olan "Reich Sağlık Yöneticiliği"ne Leonardo Conti'yi atadı. Conti'nin en büyük politikalarından birisi "ırksal hijyen"di. Conti, engellilere karşı uygulanan kısırlaştırma programlarını ileri boyuta taşıyarak, zihinsel ve bedensel engelli Alman vatandaşlarına yönelik ötenazi programlarını devreye soktu (Eberle ve Uhl, 2017:530). Conti'nin önderliğinde gerçekleştirilen ötenazi programları "T4 Operasyonu" kod adıyla anıldı.

"T4 Operasyonu" adı verilen eylem çerçevesinde engellilere yönelik hızla ötenazi uygulamalarına geçildi. Ötenazi için seçilen kişiler genellikle karbon monoksit gazıyla öldürülüyordu (Bryant, 2017:37). T4 Operasyonu için özel akıl hastaneleri meydana getirilerek (Kershaw, 2009:284-285), Almanya'da alanında uzman doktorlardan yardım alındı. Program kapsamında çalışan doktorlar, kime ötenazi uygulanacağını belirlemekteydi (LaMonica, 1998:194). Bu süreçte gaz odaları, Nazilerin kitlesel katliamlarında kullandıkları önemli bir silah haline geldi (Mazower, 2014:537).

T4 Operasyonu'na karşı başta Katolik Kilisesi olmak üzere Alman kamuoyundan büyük tepki geldi (McDonough, 2016:81). Naziler gelen tepkiler üzerine ötenazi faaliyetlerini durdurduğu ilan etti. Buna karşın eylemler kamuoyunda durdurulmuş gibi görünse de, gizli olarak uygulanmaya devam etti (Gejman, 1997:455). Nitekim, Naziler ötenazi programını, Almanya'da iktidarda buldukları son güne kadar sürdürdü (Burleigh, 1991:453). Günümüzde, kesin rakamlara ulaşılamasa da T4

Operasyonu'nda farklı merkezlerde kurulan ölüm kamplarında, yüzbinlerce kişinin öldürüldüğü düşünülmektedir (Strous, 2006:27).

Günümüzde "Yahudi Soykırımı" olarak anılan "Holokost", engelli vatandaşların da içinde bulunduğu, Nazilerin katliamına uğrayan bütün grupları kapsamaktadır (Çelen, 2015:118). Holokost sürecinde, engellilere yönelik uygulanan ötenazi programlarının Almanya'da meşruluk kazanması için Naziler ülke genelinde büyük bir propaganda faaliyetine girişmiştir.

2. Nazi Almanyası'nda Engellilere Yönelik Propaganda

Propaganda kavramı, belirli bir fikrin, ideolojinin etik kaygı gütmeksizin, kitlelerin istenilen yönde hareket etmesini amaçlayan, ikna odaklı bir iletişim türüdür (Taşdemir, 2017:729). Propagandanın en önemli özelliği kitlelerin dikkatini çekmesidir (Tarhan, 2010:55). Propaganda, insanları belirli bir fikrin tahakkümü altına almak ister (Karaca ve Çakı, 2018:18). Tahakküm altına alınan kitleler, propagandayı yapanların istedikleri yönde hareket ettirilir. Propaganda kavramını tarihte en başarılı kullananların başında Naziler gelmektedir.

Nazilerin, propagandadaki başarısının altında yatan neden Nazi Almanyası Devlet Başkanı Adolf Hitler'in propagandaya verdiği önemdi (Yücel, 2017:148). Hitler, hitabetin yazılı propagandadan daha etkili olduğuna inanıyordu (Koschorke, 2016:67). Hitler'in düşüncesi haklı çıktı ve Naziler 1933 yılında Almanya'da iktidarı elde etmeyi başardı. Hitler'in 1933 yılında iktidara gelmesinden sonra Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığı kurulmuş, bakanlığın başına da Hitler'in yakın dostu Dr. Joseph Goebbels getirilmiştir (Aziz, 2007:15). Goebbels'in önderliğinde Nazi propagandası, Nazizm ideolojisini yüceltmek ve kitlelere empoze etmek üzerine odaklandı (Goebbels, 2016:64). Nitekim, Nazilerin propagandalarında etik kaygıdan söz edilememekteydi. Önemli olan yapılan propagandanın Nazizm'e olan hizmetiydi (Akarcılı, 2003:67). Goebbels'e göre propaganda var olan gerçekleri ortaya koymak için değil, Nazizm'in inandığı sözde doğruları savunmak için vardı

(Çankaya, 2008:32).Goebbels, Almanya'daki tüm medya organlarının kontrolünü ele geçirmişti. Goebbels'in izni olmadan hiçbir yayın organı faaliyette bulunamıyordu (Öymen, 2014: 169). Bu süreçte, Nazilerin propaganda amaçlı en etkili kullandığı kitle iletişim araçlarının başında radyo gelmekteydi. Goebbels'in denetiminde faaliyet gösteren radyo rejiminin Almanya'da kurduğu tahakkümün en büyük propaganda silahıydı (Kuruoğlu, 2006:23). Naziler, propaganda yoluyla her dediklerini kamuoyunda doğru olarak kabul ettirmekteydi.

Nazi propagandası Hitler'i üstün bir kişilik olarak lanse ediyordu (Langer, 2004:43). Nitekim, Hitler zamanla Alman toplumu içerisinde efsanevi bir lider haline geldi (Langer, 2005:79). Bu süreçte Hitler'in sözleri -doğru veya yanlış olduğu düşünülmeden- Almanya'da tartışmasız kanun olarak görülmekteydi. Hitler'in engelliler hakkındaki olumsuz düşünceleri, Nazilerin engellilere yönelik politikasını da belirliyordu.

Halkın tepkisinden çekinen Naziler hiçbir zaman resmi olarak bir ötenazi yasasını devreye sokamadı (Kessler, 2007:8). Buna karşın Almanya'da ötenazinin önünü açacak bazı değişikliklere yöneldiler (Friedlander, 2000:19). T4 Operasyonu kapsamında engellilere ötenazi uygulamasına geçildi. Fakat, T4 Operasyonu'na karşı başta Katolik Kilisesi olmak üzere Alman kamuoyundan büyük tepki geldi (McDonough, 2016:81). Nitekim, gelen tepkiler üzerine Naziler açıktan yürüttükleri ötenazi uygulamalarını, gizli bir şekilde devam ettirme kararı aldı. Bu süreçte Goebbels önderliğindeki Nazi propaganda silahı devreye sokularak kitlelerin engellilere yönelik ötenazi programlarını kabul etmesine çalışıldı. Nazi propagandasındaki temel amaç insanların engellilere yönelik "merhamet" duygularını yok etmektir (Benedict vd., 2009:514). Goebbels, bu süreçte insanları engellilerin Almanya için tehdit oluşturduğuna inandırmaya çalıştı.

Naziler sağlık alanında yoğun bir şekilde propaganda faaliyetine girişti (Proctor ve Proctor, 2000:43). Özellikle bu propagandalarını engelliler üzerine yoğunlaştırmaya başladılar. Naziler, engellilerin

olumsuz gösterildiği propaganda filmleri çekti (Hudson, 2011:509). Çekilen filmlerde, engelliler Alman toplumunun üstün bir ırk olmasındaki en büyük engellerden biri olarak gösterildi. Engellilerin yok edilmesi ile ırkın saf kaldığı iddia edildi (Aşma, 2017:321). Diğer yandan, engellilerin Alman ekonomisi ciddi bir tehdit oluşturduğunun altı çizilmekteydi. Engellilerin olmadığı bir Almanya'nın daha müreffeh ve kalkınmış bir hale geleceği vurgulandı.

Goebbels'in engellilere yönelik propagandası Alman eğitime de yansdı. Almanya'daki ders kitaplarında engellilerin Almanya için büyük bir yük olduğunu üstü kapalı ifade eden matematik soruları müfredata girdi (Hudson, 2011:509). Örneğin bu sorulardan biri "Akıl hastası biri için günlük 4 Alman Markı harcanmaktadır. Çoğu zaman bir memur, bir çalışan ve vasıfsız bir çalışanın tasarrufunda 2 Alman markı bile olmamaktadır. Almanya'daki resmi kurumlarda yaklaşık 300.000 akıl hastası bulunmaktadır. Günlük bakım maliyeti hasta başına 4 Alman Markı ise toplam yıllık maliyet nedir? Yılda bu miktardan 1000 Alman Markı kaç tane evlilik kredisi verilebilir? ” şeklindeydi (Michalsen ve Reinhart, 2006:1306).

Çalışma kapsamında Goebbels'in önderliğinde engellilere yönelik yürütülen olumsuz algı inşasında propagandanın nasıl ve ne şekilde oluşturulduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır.

3. Metodoloji

Çalışma kapsamında Nazi Almanyası döneminde (1933-1945) engelli Alman vatandaşlarına yönelik yapılan propaganda çalışmalarını analiz edilmiştir.

3. 1. Çalışmanın Yöntemi

Çalışma kapsamında belirlenen Nazi Almanyası döneminde basılan engelli Alman vatandaşlarına yönelik propaganda görselleri, Fransız Dilbilimci Roland Barthes'ın düzenlam ve yananlam kavramları ışığında göstergebilimsel analiz yöntemine tabi tutulmuştur. Çalışma kapsamında Nazilerin Alman halkının zihninde inşa etmeye çalıştıkları

engelli aleyhtarı mitler çalışma kapsamında analiz edilmeye çalışmıştır.

Gösterge insanları duyuşsal olarak uyaran bir işlev görür. Göstergenin zihinlerde uyandırdığı imge beynimizdeki başka bir uyarıcının imgesine yönelinmesine yol açar. Bu süreçte farklı göstergeler bir bütünü oluşturarak iletişim sürecindeki mesajı meydana getirir (Guiraud, 2016:39). Göstergelerin kullanım biçimlerini araştıran bilim dalına göstergebilim denir. Nitekim, göstergebilimin temelinde de göstergeler yer almaktadır. (Fiske, 2017:122).

Göstergebilim çalışmalarından önce İsviçreli Dilbilimci Ferdinand de Saussure'ün dilbilim çalışmaları ön plana çıkmıştır. Saussure, dilin toplumsal işlevlerini ve kodlanış biçimlerini incelemiş ve dilin iletişim sürecindeki rolünü açıklamaya çalışmıştır. İlerleyen süreçte ise yalnızca dilin değil, insanların çevresindeki her türlü göstergenin bir iletişim ögesi olduğu görülmüştür. Zamanla dilbilim, göstergebilimin bir alt dalı haline gelmiştir. Nitekim dilbilim göstergebilimin içindedir, buna karşın göstergebilim dilbilimin içinde yer almaz. Göstergebilim, dilbilime göre çok geniş bir alanı kapsar (Tekinalp ve Uzun, 2013:138-139). Saussure, göstergelerin, gösteren (anlatım) ve gösterilen (içerik) olarak iki rol üstelendiğini belirtir. Gösteren, göstergelerin herkes tarafından kabul gören evrensel anlamını ifade etmektedir. Gösterilen, mesajda asıl verilmek istenen düşüncenin sunumudur (Sığırcı, 2016:52). Gösterilenler, kültürden kültüre farklılaşabilmektedir (Saussure, 2014:63). Özellikle sanat eserleri içerisinde gösterilenler yoğunlaşmakta ve insanlar arasında çok farklı anlam örgülerinin açıldığı görülebilmektedir (Berger, 2010:103). Saussure'ün çağdaşı Amerikalı Dilbilimci Charles Sanders Peirce ise göstergesel süreci, göstergenin kendisi, gösterilen nesne ve yorumlayan olmak üzere üç temel öge üzerinden değerlendirmiştir (Mattelart ve Mattelart, 2010:27). Saussure ve Peirce çalışmaları ile göstergebilimin bir bilim dalı olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır. Buna karşın her iki dilbilimcinin göstergebilim üzerinde durduğu temeller oldukça sert çizgiler ile belirlenmiştir.

Saussure'ün önde gelen takipçilerinden Roland Barthes (1915-1980), 20. yüzyılın ikinci yarısında göstergebilimin gelişmesinde büyük katkılar sağlamıştır. Barthes, düzenlediği seminerler ve yayımlandığı kitaplar ile göstergebilimin daha sade ve yalın bir şekilde yorumlanmasının önünü açmış, göstergebilimin özellikle sosyal bilimlerde bir araştırma yöntemi olarak kullanılmasını sağlamıştır (Rıfat, 2013:40). Roland Barthes'ın göstergebilime bir diğer büyük katkısı ise anlatıların çözümlenmesini reklam, tıp, mimari gibi pek çok farklı alana yöneltmesidir (Kalkan Kocabay, 2008:33). Barthes ile birlikte göstergebilimin kullanım alanı genişlemiştir.

Barthes'ın göstergebilimsel anlayışının iyi bir şekilde anlaşılabilmesi için mit, kod, metafor ve metonim kavramlarının doğru bir şekilde anlaşılması gerekmektedir.

Mit, kültürün içerisinde yer alan gerçekliğin veya doğanın bazı görünümünü açıklamaya veya anlamlandırılmasını sağlayan öykülerdir (Fiske, 2017:185). Örneğin, kadınların erkeklere nazaran çocukları koruma ve büyütme işini çok daha iyi yaptığıyla ilgili görüş en yaygın mitlerdendir.

Kod, içinde göstergelerin düzenlendiği sistemdir, kabul edilmiş kurallardır (Fiske, 2017:153). Kod, bir kültürün paylaştığı anlamlandırma sistemini içerir.

Metafor (eğretileme), bir kavramı anlatmak için ona benzetilen başka bir kavram adını eğreti olarak kullanmadır (Guiraud, 2016:146). At nalının şans kavramı ile eşleştirilmesi örnek olarak verilebilir.

Metonimi (düz değişmece), bir şeyin anlamını ifade etmek amacıyla ona ait başka bir şeyin vurgulanmasıdır (Temizyürek ve Ümran, 2014:30). Örneğin, bir milleti vurgulamak için o millete ait olan bayrağın gösterilmesidir (Geray, 2014:168).

Barthes'a göre anlamlandırma düzenlam (dénotation) ve yananlam (connotation) olmak üzere iki temel kavramdan meydana gelmektedir (Geray, 2014:167). Düzenlam, Saussure'ün belirttiği gösteren gibi herkes

tarafından kabul gören evrensel anlamını içermektedir. Yananlam ise metin veya görsel içerisinde saklı kalan ve insanların yorumlamaları ile ortaya çıkan anlamı ifade etmektedir. Yananlam içerisinde metaforik anlamlar da gizlidir (Barthes, 2017:93). Örneğin, bir general üniforması düzanlam boyutunda bir kıyafet göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Nitekim, üniformadaki kullanım işlevi düzanlamı meydana getirir. Buna karşın üniformanın üzerinde bulunan yıldızlar yananlam boyutunda değerlendirildiğinde rütbe göstergeleri olarak "otorite", "hiyerarşi" gibi farklı anlamları oluşturabilmektedir.

Yananlam, göstergelerin kültür içerisinde anlamlandırılmasıdır (Barthes, 2016a:86). Yananlamın tek bir çizgisi olduğunu söylemek yanlış bir yorum olur. Nitekim, yananlam çok renklidir (Barthes, 2015b:128). Metin veya görsel içerisinde yer alan kodların yorumlanması kültürden kültüre farklılaşabilmektedir (Barthes, 2016b:17). Anlatılmak istenenler göstergeler yoluyla kodlanır. Kodlanan göstergeler ise kültürden kültüre farklı bir şekilde açıklanabilir (Barthes, 2015a:46). Örneğin bir film sahnesinde verilmek istenen mesajlar kodlanır ve kişiler arasında farklı bir şekilde yorumlanabilmektedir (Barthes, 2014:150). Kültür içerisindeki bilgi birikimi, insanların göstergeler yoluyla ortaya konan yananlamı çok farklı şekilde yorumlamasına yol açabilir. Bu açıdan mesajın kodlandığı kültürün çok iyi bilinmesi, mesajın en doğru şekilde yorumlanmasını sağlayacaktır.

3. 2. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, propaganda görsellerinin insanların tutum ve davranışlarının şekillenmesinde ne gibi bir rol oynadığını ortaya koymaktır. Böylece propagandanın insanların zihinlerinde inşa ettikleri mitler açıklanarak, propagandanın ikna odaklı gücü belirtilmeye çalışılacaktır.

3. 3. Çalışmanın Evreni ve Örneklemi

Nazi Almanyası döneminde basılan tüm engelli karşıtı propaganda görselleri çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Buna karşın

tüm evrene ulaşmadaki zorluk nedeniyle çalışmada örneklem kullanılması tercih edilmiştir. Çalışma kapsamında farklı kaynaklardan, amaçsal örneklem metodu kullanılarak belirlenen engellilere yönelik beş farklı propaganda görseli (Akıl Hastanesi, Alman İşçi, Engellilerin Çoğalması, Engellilerin Masrafı, Alman Aile ve Engelli) göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Nitekim, incelenen diğer propaganda görsellerinin benzer algılar oluşturması, çalışmanın beş görsel üzerinden yürütülmesine yol açmıştır.

3.4. Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışma kapsamında, Nazi Almanyası'nda engelli vatandaşlara yönelik yapılan propagandanın, yalnızca dönem içerisinde basılan görseller üzerinden değerlendirilmesi çalışmanın temel sınırlılığını meydana getirmektedir. Nazi Almanyası'nda engelli vatandaşlara yönelik yapılan propaganda görsellerinden yalnızca beşinin göstergebilimsel analize tabi tutulması çalışmanın diğer önemli bir sınırlılığını meydana getirmektedir.

3.5. Çalışmanın Önemi

Yapılan çalışma;

- Nazizm ideolojisinin engellilere yönelik bakışının ortaya konması,
- Propagandanın ideolojik söylemlerin inşasındaki rolünün açıklanması,
- Nazizm ideolojisi altında yapılan engellilere yönelik olumsuz algı propagandasının toplumsal zihnin şekillenmesinde hangi mitleri inşa etmeye çalıştığını göstermesi,
- Konunun alanda özgün olması, gelecek çalışmalara kaynakça oluşturması bakımından önem taşımaktadır.

3.6. Çalışmanın Soruları

- Nazi Almanyası'nda engellilere yönelik oluşturulan propaganda afişlerinde engelliler hangi konular içerisinde ele alınmaktadır?
- Nazi Almanyası'nda engellilere yönelik oluşturulan propaganda afişlerinde hangi metaforlardan yararlanılmıştır?
- Nazi Almanyası'nda engellilere yönelik oluşturulan propaganda

afişlerinde hangi mit/mitler inşa edilmeye çalışılmaktadır?

- Nazi Almanyası'nda engellilere yönelik oluşturulan propaganda afişlerinde herhangi bir çözüm önerisi bulunmakta mıdır?
- Nazi Almanyası'nda engellilere yönelik oluşturulan propaganda afişlerinde ötenaziyi vurgulayan herhangi bir öğeye yer verilmiş midir?

3.7. Nazi Almanyası Döneminde Basılan Alman Vatandaşlarına Yönelik Propaganda Görsellerinin Göstergebilimsel Analizi

Çalışmanın bu bölümünde Nazilerin, engelli Alman vatandaşlara yönelik yapılan beş Nazi propaganda görseli (Akıl Hastanesi, Alman İşçi, Engellilerin Çoğalması, Engellilerin Masrafı, Alman Aile ve Engelli Barthes'ın düzenlam (dénotation) ve yan anlam (connotation) boyutunda göstergebilimsel analiz metoduna tabi tutularak ele alınmıştır.

3.7. 1."Akıl Hastanesi" Konulu Propaganda Görseli

"Akıl Hastanesi" konulu propaganda görselinin, Barthes'ın düzenlam boyutunda değerlendirildiğinde, alt alta üç farklı resimden meydana geldiği görülmektedir. Resimlerin en üstünde "Was kostet die Betreuung Erbkranker ?/Akıl hastanesinin maliyeti ne kadar?", "Es kostet/ Değerinde olmaktadır", "Dafür müssen ihren Jahreslohnhergeben/ Bunun için yıllık maaşını vermek zorundasınız" yazıları yer almaktadır. Resimlerde sırayla; "1 Jahr Krankenhaus 3000 RM 2 Arbeiter/ Bir yıllık Hastane Masrafı 3000 Alman Markı 2 işçi", "7 Jahre Erziehungsanstalt 7000 RM 4 Arbeiter/ 7 yıllık Yetiştirme Yurdu 7000 Alman Markı 4 İşçi", "10 Jahre Irrenanstalt 17000 RM 10 Arbeiter /10 yıllık Akıl Hastanesi Masrafı 17000 Alman Markı 10 İşçi" yazıları yer almaktadır. Resimlerde yine sırayla; bir hastane ve iki işçi, bir yetiştirme yurdu ve dört işçi, bir akıl hastanesi ve 10 işçi resmi bulunmaktadır.

Resim 1."Akıl Hastanesi" Konulu Propaganda Görseli

Kaynak:<https://www.wienerlibrary.co.uk/> Erişim Tarihi:30.03.2018.

Barthes'ın yananlam boyutunda değerlendirildiğinde, görselde akıl hastanesine vurgu yapıldığı gözlemlenmektedir. Diğer yandan görselde, basit bir propaganda hilesinden yararlanılmaktadır. Hastanenin 1 yıllık masrafının, 2 işçiye takabül ettiği vurgulanırken, akıl hastanesinin 10 yıllık masrafının 10 işçiye karşılık geldiği gösterilmektedir. Aslında, akıl hastanesinin yıllık ortalama masrafının 1 işçiye tekabül ettiği ortaya çıkmaktadır. Yani, hastanenin yıllık masrafının yarısıdır. Buna karşın, akıl hastanesinin 10 yıllık masrafı bir anda gösterilerek sanki hastanenin masraflarının beş katıymış gibi bir algı inşa edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Görselde insanların akıl hastanesinin Alman ekonomisi için bir hastaneye göre çok daha büyük bir külfet olduğu sonucu çıkarması istenmiştir. Bu açıdan gerek yazılı gerekse görsel kodlar içerisinde, bir engellinin sağlıklı bir Alman vatandaşından çok daha fazla masraflı olduğu mitinin meydana getirildiği görülmektedir. Engelliler, Almanya için ekonomik anlamda "zarar" ve "tehdit" metaforları içerisinde sunulmaktadır. Yani, işçi sayısındaki artış engellilerin sayısının artışına vurgu yapmaktadır. Engellilerin sayısının artışı da, Almanya'nın engelliler için daha fazla bütçe ayırmasını gerektirecektir.

3.7.2. "Alman İşçi" Konulu Propaganda Görseli

"Alman İşçi" konulu propaganda görselinde bir işçinin iki akıl hastasının yukarı doğru kaldırdığı görülmektedir. Resmin arkasında ise bir şehir silüeti yer almıştır. "Hierträgst Du mit! Ein Erbkrankerkostetbis Erreichungdes 60. Lebensjahres im Durchschnitt 50.000 RM/ Burada yanınızda taşıyorsunuz! Bir akıl hastası, 60 yaşına ulaşana kadar ortalama 50.000 Alman markına mal olmaktadır" yazısı görselin hemen üstünde bulunmaktadır.

Resim 2. "Alman İşçi" Konulu Propaganda Görseli

Kaynak: <https://www.lzw-portal.de/filter/1940-01-vernichtung-lebensunwerten-lebens-der-beginn-der-euthanasie-aktion-t4/> Erişim Tarihi: 30.03.2018.

Barthes'ın yananlam boyutunda değerlendirildiğinde, engellilerin Alman halkı için büyük bir ekonomik külfet oluşturduğu görselde ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Posterdeki görsel kodlar içerisinde evler, modern şehir metonimisi olarak kullanılmıştır. Bu açıdan engellileri taşıyan kişinin şehirde yaşayan Alman vatandaşlarına vurgu yaptığı söylenebilir. Görselde, engellilerin Almanya'da büyük bir ekonomik kayba yol açtığı mitinin inşa edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Engellilerin, Alman halkına yönelik "tehdit" ve "ekonomik yük" metaforu olarak sunulduğu gözlemlenmiştir.

3.7.3. "Engellilerin Çoğalması" Konulu Propaganda Görseli

"Engellilerin Çoğalması" konulu propaganda görselinde sağlıklı biri ve zihinsel engelli biri görselde yer bulmaktadır. Beş parçadan oluşan görselin her bir karesinde sağlıklı bireyin resmi küçülürken, zihinsel engelli bireyin resmi büyümektedir. Resimlerin altında ise sırasıyla, "AmAnfang/Başlangıçta", "Nach 30 Jahren/30 yıl sonra", "Nach 60 Jahren/60 yıl sonra", "Nach 90 Jahren/90 yıl sonra", "Nach 120 Jahren/120 yıl sonra" yazıları bulunmaktadır.

Görselin üzerinde "Qualitativer Bevölkerungsabstieg bei zuschwacher Fortpflanzung der Höherwertigen /Yüksek değerdekini doğumundaki azalmada, kaliteli nüfus düşmektedir", görselin altında ise "So würde es kommen, wenn Minderwertige 4 Kinder und Höherwertige 2 Kinderhaben / Bu nedenle, daha alttaki 4 çocuk ve daha yüksekteki 2 çocuğa sahip olduğunda, bu durum meydana gelir" yazısı bulunmaktadır.

Resim 3. "Engellilerin Çoğalması" Konulu Propaganda Görseli

Kaynak: <https://www.lzw-portal.de/filter/1940-01vernichtung-lebensunwerten-lebens-der-beginn-der-ethanasie-aktion-t4/>
Erişim Tarihi: 30.03.2018.

Yananlam boyutunda ele alındığında görselin korku çekiciliği kavramı (korku unsuru kullanılarak insanları ikna etmeye yönelik bir iletişim türü) meydana getirdiği gözlemlenmektedir. Engelli vatandaşların sayısı gelecekte sağlıklı Alman vatandaşlarının sayısının önüne geçerek, Almanya nüfusunun çoğunluğunu oluşturacağı yönünde kitleler üzerinde korku meydana getirilmeye çalışılmaktadır. Nitekim, sağlıklı Alman vatandaşlarının yalnızca iki çocuğuna karşı, engelli vatandaşların dört çocuğu olduğu görselde vurgulanmaktadır. Görselde, engellilerin nüfusunun sağlıklı Alman vatandaşlarına göre çok daha hızlı arttığına yönelik mit inşa edilmektedir. Afişte ikili karşıtıklardan yararlanıldığı görülmektedir. Sağlıklı insan sportif kıyafetle çizilmiş, şort ve elindeki sopa onun sporcu olduğunu göstermektedir. Sporcu metonimi olarak temsil edilen kişinin, sağlık metaforu olarak afişte kullanıldığı görülmektedir. Nitekim, sağlık metaforu engelli vatandaşın sağlıksızlığına vurgu yapmaktadır.

3.7.4. "Engellilerin Masrafı" Konulu Propaganda Görseli

"Engellilerin Masrafı" konulu propaganda görselinde "Der Jährliche Aufwand Deutschlands für Erbkrankte/Zihinsel Engelliler İçin Almanya'nın Yıllık Harcamaları", "1200 Millionen R.M. für 880000 Erbkrankte (1936)/1200 milyon Alman Markı, 880000 zihinsel engelli için (1936)", "Die Verwaltung von Reich Ländern u. Gemeinden/ Reich ülkeleri ve toplulukların yönetimi" yazısı bulunmaktadır. Görselin hemen solunda zihinsel engelli bir kişinin resmi yer almaktadır.

Resim 4. "Engellilerin Masrafı" Konulu Propaganda Görseli

Kaynak: <http://www.spiegel.de/einestages/euthanasie-programm-der-nazis-der-tod-von-ernst-lossa-14-a-1113550.html/> Erişim Tarihi: 30.03.2018.

Bu görsel, diğer görsellerden farklı bir şekilde konumlandırılmıştır. Nitekim, diğer dört görsel içerisinde engellilerin Almanya'ya verdikleri mevcut sözde tehditleri ortaya konulurken, bu görselde Nazi Almanyası'nın uygulamış olduğu politikalar sayesinde engellilere ayrılan harcamaların önemli ölçüde azaldığı vurgulanmıştır. Nazileri temsilen görsel içerisinde gamalı haç ve kartal simgeleri kullanılmıştır. Görselde verilmek istenen yananlamdaki mesaj, Nazilerin iktidarıyla 880000 olan engelli nüfusunun önemli ölçüde azaldığı ve bununla doğru orantılı olarak onlara ayrılan harcama kaleminin de düştüğüdür. Buna karşın, Alman kamuoyundan gelebilecek tepkiler göz önüne alınarak, engelli nüfusun ne kadar azaldığı konusunda herhangi bir bilgi vermekten kaçınılmaktadır.

3.7.5. "Alman Aile ve Engelli" Konulu Propaganda Görseli

"Alman Aile ve Engelli" konulu propaganda görselinde "Täglich RM 5.50 kostet den Staatein Erbkranker/Bir zihinsel engelli için ülkenin günlük harcaması 5,50 Alman markı" ve "Für RM 5.50 kann eine erbgesunde Familie 1 Tag leben /5.50 Alman markı ile sağlıklı bir aile bir gün yaşayabilmektedir" yazıları bulunmaktadır.

Resim 5. "Alman Aile ve Engelli" Konulu Propaganda Görseli

Kaynakça: <http://www.spiegel.de/e/ainestages/euthanasie-programm-der-nazis-der-tod-von-ernst-lossa-14-a-1113550.html> Erişim Tarihi: 30.03.2018.

Görseldeki zihinsel engelli bir kişi ile Alman ailesinin aynı görselde yer almasının önemli bir yananlam meydana getirdiği görülmektedir. Görsel içerisinde tek kişi için harcanan para ile 5 kişi için harcanan paranın aynı olduğu vurgulanıyor. Yan anlamın kavramsal olarak "adaletsizliğe" işaret ettiği söylenebilmektedir. Diğer yandan hem Alman

ailenin hem de zihinsel engelli vatandaşın günlük harcamasının beş marka denk gelmesi, engellinin Almanya için ekonomik bir külfete neden olduğu yananlamının çıkarılmasına yol açmaktadır. Diğer yandan, engelli için harcanan paraların, sağlıklı bir Alman ailesinin gelirinin düşmesine neden olduğu miti görselde inşa edilmektedir.

Araştırma kapsamında ele alınan "Engellilerin Çoğalması", "Engellilerin Masrafı" ve "Alman Aile ve Engelli" adlı propaganda afişlerinin tipografisi gotiktir. Gotik yazı (süslü) üstünlüğü, asaleti anlatır.

SONUÇ

Engelli Alman vatandaşları Nazizm ideolojisinin Almanya'da en çok zarar verdiği gruplardan biri olmuştur. Naziler iktidara geldikleri ilk yıldan itibaren, Alman ırkının saflığını korumada önemli bir tehdit olarak gördükleri engellilere karşı ötenazi programları başlatmıştır. Bu programlar çerçevesinde Naziler engellileri önce Alman toplumundan soyutlamış, ardından da yaşamlarına son vermiştir. Bu süreçte, engellilere yönelik uygulanan ötenazi programlarına Alman kamuoyundan büyük tepkiler gelmiştir. Naziler, gelen tepkilere karşı engellileri toplum içinde değersizleştiren ve onların Almanya için büyük bir ekonomik külfet olduklarını vurgulayan propaganda faaliyetlerine yönelmişlerdir. Buna karşın, gerek Alman toplumundan gerekse Katolik Kilisesi'nden gelecek tepkilere karşı ötenaziye doğrudan vurgulayan söylem ve görsellere propaganda faaliyetlerinde yer vermemişlerdir.

Naziler, Alman toplumunda var olan gerek kültürel gerekse dini olarak engellilerin korunması ve desteklenmesine yönelik olumlu "varolan mitlerin" yıkılmasına yönelik propaganda faaliyeti yürütmüşlerdir. Engellileri değersizleştiren ve onların Alman toplumuna zarar verdiğini iddia eden "yeni mitler" inşa etmeye çalışmışlardır.

Çalışma kapsamında incelenen propaganda görsellerindeki görsel ve yazılı kodlarda, Naziler engellileri genel olarak "ekonomik" ve "sosyal" bir sorun olarak ortaya koymuşlardır. Görsellerde, ekonomik

olarak engelli vatandaşların Almanya'yı olumsuz yönde etkilediği, sosyal olarak da engelli nüfusunda yaşanan artışın sağlıklı Alman vatandaşlarını tehdit ettiği üzerinde durulmuştur.

Engelli vatandaşlar, görseller içerisinde "tehlike", "problem" ve "tehdit" gibi olumsuz metaforlar içerisinde kullanılmıştır. Engellilerin, Alman toplumunun geleceği için önemli bir tehdit oluşturduğunun altı çizilmiştir. Diğer yandan engellilerin Alman toplumu için hiçbir artı değer katmadığı, aksine sağlıklı Alman vatandaşlarının yaşam alanlarını günden güne daralttıklarının üzerinde durulmuştur.

Görsellerde, engellilerin doğrudan fotoğrafları veya çizimlerinden yararlanılmıştır. Bu açıdan görsellerde hedef gösterilen grupların kim olduğu düz anlam boyutunda kitlelere doğrudan aktarıldığı görülmektedir.

Nazilerin, ileride uygulayacakları ötenazi uygulamasına yönelik Alman kamuoyundan destek alabilmek için propaganda görsellerinde; “engelli nüfusun sürekli olarak arttığı ve engelli sayısının yakın gelecekte sağlıklı Alman nüfusunun üstüne çıkacağı” ve “engellilerin Alman ekonomisi için büyük bir yük teşkil ettiği” gibi engellilerin olumsuz gösterildiği mitler inşa edilmeye çalışıldığı gözlemlenmiştir.

Engellilere yönelik yapılan propaganda görsellerinin hiçbirinde çözüm önerisine yer verilmemiştir. Görseller, yananlam boyutunda değerlendirildiğinde, engelliler Alman toplumu için büyük bir tehlike olarak gösterilmektedir. Buna karşın, Naziler engelli vatandaşlara yönelik doğrudan yapılacak eylemleri hakkında bilgi vermekten kaçınmaktadır. Nitekim, görsellerin hiç birinde Nazilerin gerçek hedefi olan “ötenazi” konusuna değinilmemiştir. Yananlam boyutunda görsellerin tümü engellilere yönelik ötenazinin yolunu açacak mahiyette propaganda içermelerine rağmen, görsellerde engellilere yönelik çözümün “ötenazi” olacağı Naziler tarafından açıkça ortaya konulmamıştır. Bunun temel nedeni Alman kamuoyunda ortaya çıkan ve Katolik Kilisesi'nden de büyük destek gören ötenazi karşıtı itirazlardı. Bu yüzden, Nazi

propagandasında engellilerin sözde büyük bir sorun olduğu ortaya konurken, onlara karşı alınması gereken çözümünde insanlar tarafından bulunması istenmiştir.

Naziler propaganda görsellerinde engellileri olumsuz göstermek için farklı tekniklerden yararlanmışlardır. Örneğin, “Akıl Hastanesi” konulu propaganda görselinde, rakamlar ve sayılar farklı şekillerde verilerek, propaganda hilesinde yararlanılmış, engellilerin Alman ekonomisi için olduğundan daha fazla külfet meydana getirdiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. “Engellilerin Çoğalması” adlı propaganda görselinde ise korku çekiciliği kavramından yararlanılarak, engelli nüfusun artışının durdurulmaması durumunda, engellilerin sayısının sağlıklı Alman nüfusunun önüne geçeceği ve sağlıklı Almanların azınlıkta kalacağı vurgulanmıştır. Bunun gerçekleşmemesi için Almanların bir an evvel engelli nüfusundaki artışın önüne geçmesi gerektiğinin altı çizilmiştir.

Çalışmada elde edilen veriler ışığında, Nazilerin engellilere yönelik oluşturdukları propaganda faaliyetlerinde Almanya'da engelli karşıtı bir kamuoyunun oluşması için çaba sarf ettikleri görülmüştür. Engelliler, çalışma kapsamında incelenen propaganda görsellerindeki sunum kodlarında, olumsuz metafor ve mitler içerisinde yer almıştır. Çalışmanın alanda özgün olması, gelecek çalışmalara kaynak teşkil etmesi bakımından önemlidir. Buna karşın gelecek çalışmalarda Nazilerin, radyo, gazete ve dergi gibi farklı kitle iletişim araçları üzerinden engellilere yönelik uyguladıkları propaganda faaliyetlerinin ortaya konulması alana daha da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akarcalı, Sezer (2003). İkinci Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Altaylı, A. Tarık (2006). Hitler'in Liderlik Sırları. İstanbul: Okumuş Adam Yayınları.
- Aşma, Cüneyt (2017). Adolf Hitler. Erasmus Yayınları: İstanbul.
- Aziz, Aysel (2007). Siyasal İletişim. 2. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Barthes, Roland (2014). Çağdaş Söylenler. Çev., Tahsin Yücel. 4. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları.
- Barthes, Roland (2015a). Bir Deneme Bir Ders: Eiffel Kulesi ve Açılış Dersi. (Çev., Mehmet Rifat, Sema Rifat). 2. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Barthes, Roland (2015b). Yazı ve Yorum. Çev., Tahsin Yücel. 4. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları.
- Barthes, Roland (2016a). Göstergibilimsel Serüven. Çev., Mehmet Rifat-Sema Rifat. 8. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Barthes, Roland (2016b). S/Z. Çev., Sündüz Öztürk Kasar. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Barthes, Roland (2017). Görüntünün Retoriği, Sanat ve Müzik. Çev., Ayşenaz Koş. Ömer Albayrak. 2. Baskı. İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Benedict, Susan, Shields, Linda, & O'donnell, J. Alison (2009). "Children's 'Euthanasia' in Nazi Germany." Journal of Pediatric Nursing. 24(6). 506-516.
- Berger, John (2010). Görme Biçimleri. Metis istanbul: Yayınları.
- Bryant, S. Michael (2017). Confronting the "Good Death": Nazi Euthanasia on Trial. 1945-1953. USA: University Press of Colorado.
- Burleigh, Michael (1991). "Racism as Social Policy: the Nazi 'Euthanasia' Programme, 1939-1945." Ethnic and Racial Studies. 14(4). 453-473.

- Canşen, Efgan (1997). Hitler'den Torunlarına, Almanya'da Eski ve Yeni Sağ. İstanbul: Göçebe Yayınları.
- Caplan, Jane (2017). Hitler Almanyası 1933-1945. İstanbul: İnkılap Y.evi
- Crowe, Anthony (2014). Heil Hitler. 3. Baskı. Ankara: Tutku Yayınevi.
- Çakı, Caner, Zorlu, Yaşar, Karaca, Mustafa (2017). "Türk Sinemasında Nazizm İdeolojisi: 'Kırımlı' Filmi ve Göstergibilimsel Analizi". Sosyoloji Konferansları - Istanbul Journal of Sociological Studies. No: 56 (2017-2).
- Çankaya, Erol (2008). İktidar Bu Kapağın Altındadır. Gösteri Demokrasisinde Siyasal Reklamcılık. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Çebi, Süleyman (2016). Hitler. Ankara: Armada Yayınları.
- Çelen, Kuter (2015). Adolf Hitler Kimdir?. İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- Dalerue, Jacques (2013). Gestapo, Doğuşu, Yükselişi ve Çöküşü. Çev., Muzaffer Sever. 2. Baskı. İstanbul: Asur Yayınları.
- De Saussure, Ferdinand (2014). Genel Dilbilim Yazıları. Çev., Savaş Kılıç. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Eberle, Henrik ve Uhl, Matthias (2017). Hitler Kitabı. Çev., M. Tüzel. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Erol, E. Gülbuğ, Cerrahoğlu, Necati, & Çakı, Caner (2017). Hitler Dönemi Eğitim Yapısındaki Otokrasinin Eleştirisi: Die Welle Filmi Üzerine Göstergibilimsel İnceleme. IX. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi, Ordu. 1234-1249.
- Fiske, John (2017). İletişim Çalışmalarına Giriş. Çev., Süleyman İrvan. 5. Basım. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Friedlander, Henry (2000). The Origins of Nazi Genocide: From Euthanasia to The Final Solution. USA: Univ of North Carolina Press.
- Gallagher, Hugh (2001). "What the Nazi 'Euthanasia Program' Can Tell Us About Disability Oppression." Journal of Disability Policy Studies. 12(2). 96-99.
- Gejman, V. Pablo (1997). Ernst Ruedin and Nazi Euthanasia. American Journal of Medical Genetics Part A. 74(4). 455-456.

- Geray, Haluk (2014). İletişim Alanından Örneklerle Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş. Kocaeli: Umuttepe Yay.
- Goebbels, Joseph (2016). Gerçek Yüzüyle Komünizm ve Teori ve Pratikte Bolşevizm.. Çev., Zehra Köroğlu. İstanbul: Bilge Karınca Yayınları.
- Guiraud, Peirce (2016). Göstergebilim. Çev., Mehmet Yalçın. 3.Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Gürsan, Turgut (2012). Nazi Almanyası'nın Gizli Tarihi. İstanbul: Bilge Karınca Yayınları.
- Hitler, Adolf (2005). Siyasi Vasiyetim. Çev., A. Naci Demirci. İstanbul: Okumuş Adam Yayınları.
- Hudson, Lee (2011). "From Small Beginnings: The Euthanasia of Children with Disabilities in Nazi Germany." Journal of Paediatrics and Child Health. 47(8). 508-511.
- Kalkan Kocabay, Hasibe (2008). Tiyatroda Göstergebilim. 1. Basım. İstanbul: E Yayınları.
- Karaburun Doğan, Derya, Sayan, Şule ve Çakı, Caner (2017), "The Analysis on Election Music and Propaganda Posters of Political Parties in 1999 General and Local Elections in Turkey", (Ed. Hasan Arapgirlioğlu, Atilla Atik, Robert L. Elliott, Edward Turgeon) 2. Researches on Science and Art in 21st Century Turkey, Ankara: Gece Publishing: 179-186.
- Karaca, Mustafa ve Çakı, Caner (2018). İletişim ve Propaganda, Konya:Eğitim Yayınevi.
- Kershaw, Ian (2007). Hitler, 1889-1936: Hubris. Çev., Zarife Biliz. Birinci Cilt. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Kershaw, Ian (2009). Hitler, 1936-1945: Nemesis. Çev., Zarife Biliz. 2. Cilt, İstanbul: İthaki Yayınları.
- Kessler, Karl (2007). "Physicians and the Nazi Euthanasia Program." International Journal of Mental Health. 36(1). 4-16.
- Koschorke, Albrecht (2016). Hitler'in Kavgamı Üzerine Bir Analiz. Çev., Ayşe Kurultay. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Kuruoğlu, Huriye (2006). Propaganda ve Özgürlük Aracı Olarak Radyo. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- LaMonica, Jay (1998). "Compulsory Sterilization, Euthanasia, and Propaganda: The Nazi Experience." In Life and Learning VII: Proceedings of the Seventh University Faculty for Life Conference. pp.
- Langer, C. Walter (2004). Hitler'in Psikopatolojisi. Çev., Kemal Bek ve Zeki Çakıalan. İstanbul: Donkişot Yayınları.
- Langer, C. Walter (2005). Öteki Hitler. Çev., Haluk Gurulkan. İstanbul: Birharf Yayınları.
- Macit, M. Hanifi (2007). Faşizm ve Nazizm. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Mattelart, Armand, & Mattelart, Michèle (2010). İletişim Kuramları Tarihi. Çev. Merih Zıllıoğlu. 8. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mazower, Mark (2014). Hitler İmparatorluğu, İşgal Avrupa'sından Nazi Yönetimi. Çev. Yavuz Alogan. 2. Baskı. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Mcdonough Frank (2016). The Gestapo, The Myth and Reality of Hitler's Secret Police. Great Britain: Coronet.
- Michalczyk, J. John (1994). Euthanasia in Nazi Propaganda Films: Selling Murder. Medicine, Ethics, and the Third Reich: Historical and Contemporary Issues. Kansas City, MO: Sheed & Ward.
- Michalsen, Andrejand Reinhart, Konrad (2006). "'Euthanasia': a Confusing Term, Abused under The Nazi Regime and Misused in Present End-Of-Life Debate". Intensive Care Medicine. 32(9). 1304-1310.
- Öymen, Onur (2014). Bir Propaganda Silahı Olarak Basın. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Polat, Kürşat (2009). Heil Hitler. İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları.
- Proctor, N. Robertand Proctor, Robert (2000). The Nazi War on Cancer. USA: Princeton University Press.
- Rıfat, Mehmet (2013). Açıklamalı Göstergibilim Sözlüğü: Kavramlar, Yöntemler, Kuramcılar, Okullar. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sığırcı, İlhami (2016). Göstergibilim Uygulamaları, Metinleri, Görselleri

- ve Olayları Okuma. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Strous, D. Rael (2006). "Nazi Euthanasia of The Mentally Ill at Hadamar". *American Journal of Psychiatry*. 163(1). 27-27.
- Tanyeri Mazıcı, Emel ve Çakı, Caner (2018). "Adolf Hitler'in Korku Çekiciliği Bağlamında Kamu Spotu Reklamlarında Kullanımı". *Erciyes İletişim Dergisi*. 5 (3). 290-306.
- Tarhan, Nevzat (2010). *Psikolojik Savaş, Gri Propaganda*. 13.Baskı. İstanbul:Timaş Yayınları.
- Taşdemir, Erdem (2017). "Sosyal Medyada Terör Propagandası: Deaş Örneği". *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. 5(2). 726-752.
- Tekinalp, Şermin ve Uzun, Ruhdan (2013). *İletişim Araştırmaları ve Kuramları*. 4. Baskı. İstanbul: Derin Yayınları.
- Temizyürek, F., & Ümran, A. (2014). Çizgi Filmlerdeki Subliminal Mesajların Çocuklar Üzerindeki Etkisi. *Cumhuriyet International Journal of Education (CIJE)*, (s 3), 33, 25-39.
- Yavuzoğlu, Arda (2003). *20. yy.'da Faşist Paranoya*, İstanbul: Sayfa Yayınları.
- Yücel, Erdiç (2017). *Propaganda, Hitler'in Müftüsünden Nazi Türklere, Bir Diktatörü Otopsisini*. İstanbul: Karakarga Yayınları.